HELSINKILÄISTEN ASUNNOTTOMUUSPOLUT

Eeva Kostiainen, Kaupunkitutkimus TA Oy

ARA-PAJA 11.3.2015

Tavoitteet ja tausta

- Tutkimuksen tavoitteena
  - saada tietoa asunnottomuuteen johtavista elämäntilanteista ja siitä poistumiseen vaikuttavista tekijöistä
  - tunnistaa eri väestöryhmille ominaisia asunnottomuuspolkuja:
    - mistä asunnottomaksi päädytään
    - missä asunnottomuuden aikana majoitutaan
    - miten asunnottomuuden päättävä asuminen järjestyy.
- Tutkimusta rahoittaneet ARA, Ympäristöministeriö, Helsingin kaupunki & Kuntaliitto

© Kaupunkitutkimus TA Oy
Kaupunkitutkimus TA Oy
www.kaupunkitutkimusta.fi
etunimi.sukunimi@kaupunkitutkimusta.fi

Viitekehyksenä asunnottomuuden polkututkimus

- Asunnottomuus on tilapäinen tila, jota kuvaa asumisen epävakaus enemmin kuin alati huononevan asumisen kierre
  - Yksilöt ja kotitaloudet voivat liikkua asunnottomuuden, heikkotasoisen asumisen ja laadukkaan asumisen välillä
  - Asunnottomuus on jakso yksilön asumispolulla
- Asunnottomuus tulosta dynaamisesta vuorovaikutuksesta yksilön ominaisuuksien ja rakenteellisten tekijöiden välillä
  - Rakenteelliset tekijät luovat olosuhteet, joiden puitteissa asunnottomuutta esiintyy
  - Yksilöt, joilla on henkilökohtaisia ongelmia, ovat haavoittuvaisempia yhteiskunnan ja talouden epäsuotuisille kehityskuluille.
- Kirjallisuudessa on tunnistettu neljä riskitekijöiden ryhmää, jotka lisäävät asunnottomuuden todennäköisyyttä:
  1. rakenteelliset (taloudelliset prosessit: köyhyys, työttömyys; asuntomarkkinoiden toiminta; sosiaaliturva; maahanmuutto)
  2. institutionaaliset (riittämättömät palvelut ja koordinaation puute; allokaatiomekanismit; institutionaalinen asuminen, vankilat; institutionaaliset käytännöt: sisäänotto ja kotiuttaminen),
  3. ihmissuhteisiin (perheasema; ihmissuhteen tilanne: väkivaltainen kumppani tai vanhemmat; ihmissuhteen päättyminen: kuolema, ero) ja
  4. yksilöön (terveys; koulutus; riippuvuudet: alkoholi, huumeet, pelit) liittyvät tekijät.

© Kaupunkitutkimus TA Oy
Kaupunkitutkimus TA Oy
www.kaupunkitutkimusta.fi
etunimi.sukunimi@kaupunkitutkimusta.fi

Tutkimusasetelma

- Postikysely vailla vakinaista asuntoa olleille helsinkiläisille yhdistettynä väestötietojärjestelmän rekisteriaineistoon henkilöiden asumishistoriasta ja taustatiedoista.
- Kohderyhmänä helsinkiläiset, joiden VVA-jakso oli päättynyt, eli jotka olivat väestötietojärjestelmän tietojen mukaan siirtyneet VVA-kirjauksesta asuntoväestöön ajanjaksolla 14.10.2012-13.10.2013.
- Helsingin väestötietojärjestelmässä lokakuun 2013 poikkileikkaushetkellä oli 3 501 ko. henkilöä, joista poimittiin otokseen joka toinen (1 750), joista 1 515:lle löytyi kotimainen osoite Väestörekisterikeskuksesta (muilla luovutuskielto, tuntematon osoite, kuollut, ulkomailla).
- Kyselylomake lähettiin postissa 1 515 henkilölle joulukuussa 2013.
  - Lomake käännettiin englanniksi, somaliksi, venäjäksi, kurdiksi ja arabiaksi.
  - Mahdollisuus vastata netissä suomeksi ja englanniksi
  - Vastaajille palkkioksi 5 € lahjakortti.
  - Karhukierros järjestettiin helmikuussa 2014 (painotus vieraskieliset ja miehet)
- Vastauksia palautui 252 kappaletta
- Vastausprosentti 16,6 ja koko perusjoukosta vastaajien osuus 7 %.
- Menetelmät klusterianalyysi ja diskreetin valinnan logit-malli

© Kaupunkitutkimus TA Oy
Kaupunkitutkimus TA Oy
www.kaupunkitutkimusta.fi
etunimi.sukunimi@kaupunkitutkimusta.fi

Kyselyn tuloksia

- 76,5 %:lla VVA-kirjauksen taustalla katsottiin olleen asunnottomuus, vakinaisen asunnon puute tai asunnon löytämisen vaikeus, 23,5 %:lla muu syy
- Yleisimmät asumisen päättymiseen asunnottomuutta edeltävässä asunnossa johtaneet tilanteet:
  - Avo/avioero (21 %)
  - Vuokrasopimuksen päättyminen itsestä riippumattomista syistä (18 %)
  - Muutto toiselle paikkakunnalle (12 %)
  - Häätö (7 %)
  - Liian suuret asumiskustannukset (6 %).
- Yleisimpiä asunnottomuuteen johtaneeseen elämäntilanteeseen vaikuttaneita tekijöitä:
  - Taloudelliset vaikeudet (25 % vastaajista)
  - Parisuhteen päättyminen (21 %)
  - Työttömyys (18 %)
  - Masennus tai mielenterveysongelmat (12 %)
  - Päihteiden käyttö (10 %).

© Kaupunkitutkimus TA Oy
Kaupunkitutkimus TA Oy
www.kaupunkitutkimusta.fi
etunimi.sukunimi@kaupunkitutkimusta.fi

Kyselyn tuloksia

- Yleisimmät esteet uuden asunnon löytymiselle:
  - Vaikeus löytää kohtuuhintaista asuntoa (43 % vastaajista)
  - Häiriömerkintä luottotiedoissa (26 %)
  - Liian korkeat vuokratakuut (25 %).
- Yleisimmät majoittumismuodot asunnottomuuden aikana (useita valintoja)
  - Ystävän tai sukulaisen luona (43 % vastaajista) (ainakin osan aikaa)
  - Kiertely eri ystävillä ja sukulaisilla (34 %)
  - Nais-/miesystävän luona (22 %)
  - Vanhempien luona (19 %)
  - Satunnaisten tuttujen luona (14 %)
  - Ulkona, julkisissa tiloissa, roskiksissa, puistoissa, rappukäytävissä ym. (11 %)
  - Autossa (8 %)
  - Asunnottomien majoituspalveluissa (7 %).
- Yleisimmin asunnottomuus päättyi vuokra-asunnon saamiseen
  - Yksityisiltä markkinoilta (21 %)
  - Sosiaalisesta asuntokannasta (ARA) /Isolta vuokranantajalta (13 %)
  - Kunnan vuokra-asuntokannasta (11 %) tai
  - Asunnottomien asumisyksiköstä (8 %).

© Kaupunkitutkimus TA Oy
Kaupunkitutkimus TA Oy
www.kaupunkitutkimusta.fi
etunimi.sukunimi@kaupunkitutkimusta.fi

Asunnottomuuspolkujen tyypittely: klusterianalyysi

- Asunnottomuuspolku määrittyi neljän muuttujan avulla, jotka oli järjestetty tutkijoiden toimesta ”paremmuusjärjestykseen” järjestysasteikollisiksi muuttujiksi.
  - asumismuoto ennen VVA-jaksoa
  - majoittuminen VVA-jakson aikana
  - VVA-jakson päättyminen ja
  - vastaushetken asuinpaikka
- Klusterianalyysin avulla tyypiteltiin kyselyyn vastanneiden asunnottomuuspolkuja, joilla vailla vakinaista asuntoa -kirjauksen syyksi määrittyi asunnottomuus.
  - Kvantitatiivinen, kuvaileva menetelmä, jonka avulla tutkimusaineiston tapaukset voidaan jakaa ryhmiin siten, että samaan ryhmään kuuluvat muistuttavat toisiaan asumispolkujensa suhteen.
  - perustuu valittujen järjestysasteikollisten muuttujien perusteella määriteltyihin tutkimushenkilöiden etäisyyksiin suhteessa kaikkiin muihin tutkimushenkilöihin.
  - Menetelmä liittää toisiaan lähellä olevat tapaukset samaan ryhmään.
- Mukana vastaajat, jotka vastanneet polkua määrittäviin kysymyksiin N=164.
- Tunnistettiin 8 klusteria

© Kaupunkitutkimus TA Oy
Kaupunkitutkimus TA Oy
www.kaupunkitutkimusta.fi
etunimi.sukunimi@kaupunkitutkimusta.fi

Asunnottomuuspolut voitiin luokitella karkeammin kolmeen ryhmään:

- Kitka-asunnottomiin, joilla asunnottomuus ratkesi sopivan asunnon löydyttyä sukulaisten ja ystävien luona vietetyn jakson jälkeen joko omistus- tai vuokra-asumiseen (40 %)
- Epävarmojen asumisurien ryhmään (41 %), jossa asuminen nais- tai miesystävän tai sukulaisten ja vanhempien luona ilman vuokrasopimusta sekä alivuokralaisuus on yleistä jossain vaiheessa asunnottomuuspolkua.
- Huono-osaisiin, usein pitkäaikaisasunnottomiin, jotka joutuivat turvautumaan asunnottomien palveluihin päättääkseen asunnottomuutensa (19 %)
- Nuorilla jakaumat painottuivat selvästi parempiin klustereihin: Alle 30-vuotiaista puolet kuului kitka-asunnottomien ryhmään, 41 % epävarmojen asumisurien ryhmään ja vain 7 % huono-osaisimpien asunnottomien klustereihin.

© Kaupunkitutkimus TA Oy
Kaupunkitutkimus TA Oy
www.kaupunkitutkimusta.fi
etunimi.sukunimi@kaupunkitutkimusta.fi

Asunnottomuuspolkujen klusterit

Klusteri	Vastaajia (%-osuus)	Nuoria 18-29-vuotiaita (%)
Omistusasujien klusteri	11 (7 %)	1 (9 %)
Vakaan vuokra-asumisen klusteri	54 (33 %)	37 (69 %)
Nousevan vuokra-asumisuran klusteri	26 (16 %)	18 (69 %)
Laskevan asumisuran klusteri	18 (11 %)	8 (44 %)
Kovia kokeneiden vuokra-asujien klusteri	24 (15 %)	7 (29 %)
Vakaasta asumisesta asunnottomien palveluihin -klusteri	13 (8 %)	3 (23 %)
Epävakaalta asumisuralta asunnottomien palveluihin -klusteri	7 (4 %)	1 (14 %)
Pitkäaikaisasunnottomien klusteri	11 (7 %)	1 (9 %)
Yhteensä	**164 (100 %)**	**76 (46 %)**

© Kaupunkitutkimus TA Oy

Kaupunkitutkimus TA Oy
www.kaupunkitutkimusta.fi
etunimi.sukunimi@kaupunkitutkimusta.fi

Kitka-asunnottomat (40 %)

- Omistusasujien klusteri ja vakaan vuokra-asumisen klusteri
- Polku kulki pääpiirteissään omistusasumisesta tai vuokra-asumisesta ystävien ja sukulaisten luokse ja takaisin omistus- tai vuokra-asumiseen.
  - Suurin osa majoittuu asunnottomuuden aikana sukulaisten ja ystävien luona
- Asunnottomuus on väliaikaista ja liittyy asunnonvaihtoon, paikkakunnan vaihtoon, avio-/avoeroihin, vuokrasopimusten päättymisiin
  - Nuorilla liian suuret asumiskustannukset ja opiskelija-asunnon luovuttaminen opintojen päätyttyä yleisiä syitä
- Omistusasumisesta tulevat pääosin keski-ikäisiä ja -tuloisia työllisiä, vuokra-asumisesta tulevat alle 30-vuotiaita työllisiä ja opiskelijoita, koulutustaso suht korkea
- Asunnottomuusjaksot ovat pääasiassa lyhyitä, 1-3 kk, liittyvät vaikeuksiin löytää ominaisuuksiltaan sopivaa ja sopivan hintaista asuntoa
  - Osalla taustalla talousvaikeuksia ja työttömyyttä; vieraskielisillä etnisyyteen liittyvää syrjintää
  - Vuokra-asujilla asunnon saamiseen vaikutti läheisten apu, parisuhteen solmiminen, työllistyminen

© Kaupunkitutkimus TA Oy
Kaupunkitutkimus TA Oy
www.kaupunkitutkimusta.fi
etunimi.sukunimi@kaupunkitutkimusta.fi

Epävarmojen asumisurien asunnottomat (41 %)

- Nousevan vuokra-asumisuran, laskevan asumisuran ja kovia kokeneiden vuokra-asujien klusterit
- Asuminen nais- tai miesystävän tai sukulaisten ja vanhempien luona ilman vuokrasopimusta sekä alivuokralaisuus on yleistä ryhmässä jossain vaiheessa asunnottomuuspolkua
  - Osalla asumistilanne vastaushetkellä epävakaa
- Suurin osa oli pienituloisia ja matalasti koulutettuja , nuoria alle 30-vuotiata asumisuransa alussa sekä keski-ikäisiä, enemmistö miehiä
- Yleisimmin syynä erot, vuokrasopimuksen päättyminen, itsenäistyminen lapsuuden kodista, liian suuret asumiskustannukset, osalla häätö
- Taustalla talousvaikeuksia, työttömyyttä ja parisuhteen päättymisiä
  - Osalla myös päihteet, riitautuminen vanhempien kanssa ja mielenterveysongelmat
- Jaksot suhteellisen pitkiä, osalla yli vuoden
  - Majoitus pääasiassa ystävien ja sukulaisten luona, osa myös satunnaisilla tutuilla ja ulkona ja julkisissa tiloissa
- Esteitä uuden asunnon saamiselle asuntojen hintataso, vuokratakuut, luottotietohäiriöt
- Asunnon löytymiseen vaikutti mm. läheisten apu ja työllistyminen
  - Osalla myös parisuhteen solmiminen, toimeentulotuki asumismenoihin, neuvonta ja ohjaus aluesosiaalipalvelupisteessä
  - Nuorilla yleinen strategia kimppa-asuminen ja kiirehditty avoliitto -> riski

© Kaupunkitutkimus TA Oy
Kaupunkitutkimus TA Oy
www.kaupunkitutkimusta.fi
etunimi.sukunimi@kaupunkitutkimusta.fi

Huono-osaiset asunnottomat (19 %)

- Vakaasta asumisesta asunnottomien palveluihin -klusteri, epävakaalta asumisuralta asunnottomien palveluihin -klusteri, pitkäaikaisasunnottomien klusteri
- Ryhmään kuuluvat päätyivät vuokra-asumisesta, ystäviltä ja sukulaisilta tai jo lähtökohtaisesti heikosta tilanteesta asunnottomien palveluista tai vankilasta rankemman VVA-jakson jälkeen asunnottomien asumispalveluihin
  - Osa oli vastaushetkellä edelleen asunnoton
  - Asunnottomuuden aikana yleistä ulkona ja julkisissa tiloissa ja satunnaisten tuttujen luona majoittuminen
- Koulutus oli pääosin peruskoulun varassa, tulotaso matala, työttömyys yleistä
- Suurin osa miehiä 30 ikävuodesta ylöspäin, mukana myös ikääntyneitä
- Syynä vuokrasopimuksen päättyminen, häätö- tai häätöuhka, ero
- Taustalla vaikuttivat mm. talousvaikeudet, päihteiden käyttö, mielenterveysongelmat, työttömyys, parisuhteen päättyminen
- Asunnottomuusjaksot pitkiä, osalla useita vuosia
- Esteenä uuden asunnon saamiselle asuntojen hintataso, takuuvuokrat ja luottotietohäiriöt sekä se, ettei ollut etsinyt asuntoa mm. elämäntavan tai päihteiden vuoksi.
- Asunnottomuuden päättymiseen vaikutti sosiaalitoimen asumisen tuen yksikön neuvonta ja ohjaus, osalla myös neuvonta aluesosiaalipalvelupisteessä ja asumisneuvonnasta

© Kaupunkitutkimus TA Oy
Kaupunkitutkimus TA Oy
www.kaupunkitutkimusta.fi
etunimi.sukunimi@kaupunkitutkimusta.fi

Huono-osaisten asunnottomien klustereihin kuulumista selittävät tekijät

- Tilastollisen diskreetin valinnan logit-mallin avulla tarkasteltiin todennäköisyyttä kuulua klustereihin, joissa oli turvauduttu asunnottomien palveluihin
- Selittävinä kaksiluokkaisiksi muokatut ikää, sukupuolta, äidinkieltä, tulotasoa, edellistä asuinpaikkaa sekä asumishistoriaa kuvaavat muuttujat.
- Malliin lisättiin elämäntilanteeseen vaikuttaneita seikkoja kuvaavia muuttujia, asunnon saamista vaikeuttaneita seikkoja kuvaavia muuttujia sekä VVA-jakson ongelmien kumuloitumista kuvaavia muuttujia patteristo kerrallaan.
- Mallin mukaan todennäköisyyttä vähensi alle 30 vuoden ikä
- Todennäköisyyttä kasvattivat
  - Alhaiset alle 1500 euron ja erityisesti alle 500 euron kuukausitulot.
  - Miessukupuoli (osassa malleissa)
  - Useassa asunnossa asuminen ennen VVA-jaksoa 2008-2013 (osassa malleissa)
  - Opintojen keskeytyminen ja läheisen kuolema, myös mielenterveysongelmat lähellä tilastollisista merkitsevyyttä
  - Luottotietohäiriöt ja vuokravelat sekä se, ettei elämäntavan tms. syyn takia ollut lainkaan etsinyt asuntoa
  - Katsoi VVA-kirjauksen olevan jatkumoa lapsuudesta asti kasautuneille vaikeuksille

© Kaupunkitutkimus TA Oy
Kaupunkitutkimus TA Oy
www.kaupunkitutkimusta.fi
etunimi.sukunimi@kaupunkitutkimusta.fi

Johtopäätöksiä

- Tutkimuksen rajoitukset huomioiden tulokset ovat kuvailevia ja suuntaa antavia, mutta vahvistavat aiemman asunnottomuustutkimuksen tuloksia
  - Aiemman kirjallisuuden perusteella asunnottomaksi joutumisen ja asunnottomuudesta poistumisen kokemuksia jäsentää mm. ikä, sukupuoli, etnisyys, maantiede, koulutustaso, varallisuus- ja tulotaso ja asuntokunnan koostumus.
  - Nämä tekijät määrittivät myös tässä tunnistettuja asunnottomuuspolkuja ja ryhmät poikkeavat toisistaan iän, sukupuolen, vieraskielisten osuuden, koulutustason, tulotason, pääasiallisen toiminnan ja asuntokunnan koostumuksen mukaan.
- Ryhmiä määritti myös se,
  - Järjestyikö majoitus asunnottomuuden aikana ystävien ja sukulaisten luona sekä
  - kyettiinkö asunnottomuudesta poistumaan itsenäisesti ilman yhteiskunnan järjestämää asumista
  - missä määrin asunnottomuus oli seurausta lähinnä rakenteellisista tekijöistä, kuten pääkaupunkiseudun kireistä asuntomarkkinoista ja missä määrin se oli yhteydessä muihin sosiaalisiin ongelmiin ja syrjäytymisen muotoihin.
- Uuden asunnon löytyminen Helsingin kireillä asuntomarkkinoilla oli vaikeaa kaikille asunnottomuusryhmille.
  - Myös omistusasunnon vaihtajilla on ongelmia väliaikaisen asumisen järjestämisessä ja keskituloisilla työssäkäyvilläkin on vaikeuksia löytää sopivaa vuokra-asuntoa.
  - Nuorilla, pienituloisilla, työttömillä, ja maassa pysyvästi asuvilla maahanmuuttajilla on suuria vaikeuksia pärjätä vapaiden markkinoiden kilpailussa ja maksaa yksityisten markkinoiden vuokria

© Kaupunkitutkimus TA Oy
Kaupunkitutkimus TA Oy
www.kaupunkitutkimusta.fi
etunimi.sukunimi@kaupunkitutkimusta.fi

Johtopäätöksiä

- Vuokratakuut ja maksuhäiriömerkinnät ovat merkittäviä esteitä uuden asunnon saamiselle
- Asunnosta luopuminen väliaikaisen muualla oleskelun takia on Helsingissä asunnottomuusriski – nuorilla yleistä
- Keskeinen tekijä on se, onko asunnottomalla mahdollisuutta turvautua läheisten apuun, majoittua ystävien ja sukulaisten luokse, ja kuinka käytetty tämä resurssi on
  - Suhteilla ja läheisten avulla suuri merkitys myös asunnon saamisessa Helsingin asuntomarkkinoilla – Nuoret, jotka eivät voi tukeutua vanhempiinsa, ja maahanmuuttajataustaiset heikommassa asemassa
  - Epävarmojen asumisurien asunnottomat saattavat joutua turvautumaan asunnottomien palveluihin asunnottomuuden uusiessa, jos läheisten resurssi on käytetty loppuun
- Naiset, nuoret ja maahanmuuttajat löytävät useammin majapaikan ystävien ja sukulaisten luota
- Rakenteellisista tekijöistä johtuvista syistä asunnottomana olleet poistuvat asunnottomuudesta melko nopeasti itsenäisesti
- Sosiaalisista ongelmista, päihteidenkäytöstä ja mielenterveysongelmista kärsivät tarvitsevat tukitoimia päästäkseen asunnottomuudesta
  - Osalla ongelmat kumuloituneet hyvin pitkältä ajalta, jopa lapsuudesta alkaen

© Kaupunkitutkimus TA Oy
Kaupunkitutkimus TA Oy
www.kaupunkitutkimusta.fi
etunimi.sukunimi@kaupunkitutkimusta.fi

Suosituksia

- Kohtuuhintaisten asuntojen saatavuus keskeisintä asunnottomuuden torjumisessa
  - Helsingin seudun asuntotuotanto tulisi nostaa 12 000 – 13 000 asunnon vuosituotannon tasolle ja muutaman vuoden kuluessa vielä korkeammalle tasolle, 15 000 asuntoon
  - Rakennettavissa olevan kaavoitetun asuntotonttimaan varanto pääkaupunkiseudulla vähintään viiden vuoden tuotantotarpeen tasolle
  - Nykyisten keskusten ja taajamien tiivistäminen täydennysrakentamisella.
  - Vajaakäytössä olevia mm. toimistorakennusten muuntaminen edullisiksi pienasunnoiksi, myös toimintojen sekoittamisen mahdollisuus
  - ARA-asuntojen tuotanto vastaamaan tavoitetta, huomioitava rajoituksista vapautuva kanta, myös Helsingin seudun kehyskuntiin ARA-tuotantoa
  - Huomioitava asuntokuntakoon pieneneminen uustuotannossa, yhteis- ja kimppa-asumisen vaihtoehtoja niistä kiinnostuneille nykyisessä ARA-kannassa.
- Uusia mahdollisuuksia asumisen järjestymiseen yksityisillä markkinoilla
  - Vuokratakaus osaksi asumistukijärjestelmää, ainakin erityisryhmien, esim. nuorten, osalta.
  - Luottotietohäiriöisille mahdollisuus saada asunto yksityisillä vuokramarkkinoilla
  - Maksuhäiriömerkintöjen poistumisajat: asumisen järjestymisen kannalta kohtuullista, että asumisesta aiheutunut maksuhäiriömerkintä poistuisi, kun velka on maksettu.
  - Hajautetun tuen mallit, joita säädetään asiakkaan tuen tarpeen mukaan
- Asunnottomuuden ennaltaehkäisy
  - Asuminen läpäiseväksi näkökulmaksi kaikkeen syrjäytymisen ehkäisyssä
  - Asumisneuvonnan vahvistaminen valtakunnalliseksi kaikki asumismuodot kattavaksi
  - Lasten ja nuorten palvelut; usein syrjäytyneillä ongelmat kasautuvat pitkältä ajalta

© Kaupunkitutkimus TA Oy
Kaupunkitutkimus TA Oy
www.kaupunkitutkimusta.fi
etunimi.sukunimi@kaupunkitutkimusta.fi

Kiitos!

Kostiainen & Laakso (2015) Helsinkiläisten asunnottomuuspolut. Ara, Lahti. Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskuksen raportteja 1/2015.

© Kaupunkitutkimus TA Oy

Kaupunkitutkimus TA Oy
www.kaupunkitutkimusta.fi
etunimi.sukunimi@kaupunkitutkimusta.fi